

ВІДГУК

офіційного опонента про дисертацію **РАНЮК Оксани Петрівни** на тему «**Розвиток риторичних умінь майбутніх філологів у процесі навчання польської мови**», подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання (польська мова)

1. Актуальність обраної теми та її зв'язок із напрямками наукових досліджень.

Знання мови і риторики в сучасних високорозвинених країнах – обов'язкова професійна вимога й водночас ознака освіченості людини.

Ідея риторичної освіти середини XIX ст. полягала в тому, щоб підготувати учнів риторичного класу до оволодіння Словом в усьому багатстві реальних суспільно-мовленнєвих зв'язків.

На користь риторики свідчать такі її суспільні функції: 1) виховання ритора як гідного громадянина, компетентного в публічному мовленні; 2) визначення норм публічної аргументації, що забезпечують продуктивне обговорення важливих для суспільства проблем; 3) організація базових мовленнєвих суспільних відносин; 4) визначення критеріїв оцінювання публічної мовної діяльності, на основі яких добирають осіб, здатних обіймати відповідальні посади.

Одним із важливих аспектів сучасної риторики справедливо називають реалізацію культурологічної й естетичної функцій мови, звернення до яких потребує глибокої лінгвістичної підготовки, знань світоглядних філософських понять і вмінь використовувати прецедентні тексти, зокрема, паремії як засіб виразності і впливу на мовну свідомість слухачів/читачів.

За таких умов іншими стають цілевизначення і мотивація знань: вони мають бути не просто інформаційним багажем, а ключем до розв'язання всіх проблем особистісного, професійного чи суспільного характеру. Надати мовним знанням і вмінням ознак перспективи, посилити мотиваційний складник процесу навчання будь-якої мови спроможна риторика.

Необхідність формування риторичних умінь у студентів-філологів спричинена, по-перше, суспільною потребою, замовленням суспільства на високодуховного мовця, здатного вражати й переконувати, по-друге, –

освітнім потенціалом риторичних умінь, спроможністю реалізовувати провідні принципи сучасної освіти.

Сказане дає підстави стверджувати, що Оксана Петрівна обрала тему актуальну і перспективну.

Авторське дослідження виконане відповідно до плану науково-дослідної роботи «Проблеми слов'янської філології та лінгводидактики» кафедри слов'янської філології Хмельницького національного університету.

Основний зміст роботи викладено на 365 сторінках комп'ютерного тексту (основного тексту – 193 ст.), структура представлена такими компонентами: вступом, трьома розділами із висновками до них, загальними висновками, списком використаної літератури (290 найменувань), додатками.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Структурно-змістові компоненти рецензованої праці чітко відтворюють основні етапи дослідження відповідно до задуму автора і сприяють цілісному сприйняттю його.

У першому розділі дисертації (п. 1.1.) дослідниця переконливо доводить важливість риторичних умінь, описує їхню роль у становленні студента-філолога, майбутнього фахівця з польської мови, значення для результативного фахового спілкування, міжособистісного порозуміння і комфортного входження у професійне середовище.

Похвали варта наполегливість дослідниці у досягненні поставленої мети: розробляючи методика розвитку риторичних умінь майбутніх філологів-полоністів, Оксана Петрівна адаптує її до етапів вивчення польської мови (п. 1.3.).

У результаті аналізу наукових набутоків сучасної лінгвістики, психолінгвістики, психології, педагогіки й лінгводидактики дисертантці вдалося закласти наукові підвалини майбутньої методики. Так, важливе значення, на мою думку, має інформація про те, як корелюють поняття «риторичні вміння», «комунікативні вміння», «мовленнєві вміння», «текстові вміння» та «жанрові вміння» (п. 1.1.); особливості використання мнемотехніки, увага до емоційно-вольової сфери людини, невербальних засобів комунікації (п. 1.2.).

У роботі достатньо уваги приділено формуванню категорійного апарату дослідження, до складу якого увійшли терміни «риторичні вміння»,

«риторична свідомість», «риторична компетентність», «риторична комунікація», «мотивація», «особистісний підхід», «компетентнісний підхід», «професійне спілкування філолога-полоніста», «метод навчання» та ін.

Суголосною сучасним освітнім тенденціям вважаю пильну увагу дослідниці до формування позитивних настанов, стійкої внутрішньої мотивації.

Для досліджень спеціальності 13.00.02 – теорія і методика навчання (польська мова) велике значення має всебічний аналіз, виявлення і констатація проблеми, яку покликана розв'язати авторська методика. Цю ділянку роботи, а саме – зміст і етапи констатувального експерименту, висвітлює другий розділ дисертації («Прикладні аспекти розвитку риторичних умінь майбутніх філологів у процесі навчання польської мови»). Аналіз значного обсягу навчально-методичної продукції (програми, підручники, посібники, статті), анкетування студентів, учителів польської мови, викладачів сприяв виявленню стану методичного забезпечення студентів відповідною літературою, усвідомлення ролі риторики у професійному становленні, рівня сформованості риторичних умінь.

Похвально, що розгляд проблеми здійснено з дотриманням принципу наступності: Оксана Петрівна вивчає досвід формування риторичних умінь учнів початкових класів (зокрема праці Н. Богданець-Білокаленко), учнів 5-9 і 10-11 класів (Голуб Н., Ницета В.), майбутніх учителів-словесників (Голуб Н., Горошкіна О., Кучерук О., Пентилюк М., Сагач Г. та ін.).

Поза увагою дослідниці не залишилися такі важливі аспекти проблеми, як специфіка риторичних умінь майбутнього перекладача, характеристика професійних особливостей філолога.

До позитивних характеристик роботи відносимо також добре сформовану емпіричну базу дослідження (розділ II. Прикладні аспекти розвитку риторичних умінь майбутніх філологів у процесі навчання польської мови), а саме: достатня кількість фактичного матеріалу, що підтверджує наявність проблеми, слугує основою дослідження, підтверджує гіпотезу й ілюструє основні положення.

Про різносторонність у підході до розв'язання важливої лігводидактичної проблеми свідчать, зокрема, і такі набутки автора:

- 1) визначення психологічних та психолінгвістичних чинників, що формують розвитку риторичних навичок;
- 2) виділення компонентів риторичних умінь майбутніх філологів (мисленнєво-мовленнєвого, лінгвістично-мовленнєвого і комунікативно-діяльнісного);
- 3) привернення уваги до важливих супутніх умінь (логічних, творчих, фонетико-орфоепічних, лексичних, граматичних, стилістичних);
- 4) спрямування зусиль на поставлення голосу, удосконалення дикції, відчуття темпу, мелодики мови, інтонування тощо;
- 5) створення сприятливого комунікативного середовища, формування позитивної мотивації та ін.

Вважаю, що ефективність результатів дослідження досягнута значною мірою завдяки скоординованості завдань наукового пошуку і баченню перспектив застосування його на практиці.

3. Оцінювання новизни й достовірності досліджень.

Для методики як галузі педагогічної науки мають цінність передусім такі результати дослідження:

- 1) аналітичні матеріали, зібрані в результаті опрацювання сучасних наукових студій учених-лінгвістів, лінгводидактиків, психологів, соціолінгвістів, педагогів з проблеми розвитку риторичних умінь студентів-полоністів;
- 2) авторська методика розвитку риторичних умінь у процесі навчання польської мови;
- 3) критерії, показники і рівні сформованості риторичних умінь студентів-філологів.

Достовірність рецензованого наукового дослідження не викликає сумнівів, оскільки робота базується на фактах, здобутих у процесі експерименту, перевірених, систематизованих і узагальнених.

4. Практичне значення отриманих результатів. Здобуті результати дослідження О.П. Ранюк мають практичне значення для розв'язання проблем навчання польської мови, підвищення рівня загальної професійної підготовки студентів-філологів і формування передбачених освітніми документами

компетентностей. Особливо це стосується пропозицій автора щодо питань підвищення мотивації в навчанні, активізації освітньої діяльності учнів різними методами, прийомами і засобами, формування навичок монологічного й діалогічного мовлення.

Учителям-словесникам стануть у нагоді практичні аспекти роботи: вправи і завдання, спрямовані на розвиток риторичних умінь, узагальнені результати експерименту, що можуть слугувати методичними рекомендаціями викладачам і студентам.

5. Дискусійні положення і зауваження.

Рецензована дисертаційна робота за своїм змістом цілком відповідає темі, у ній реалізовано мету й виконано поставлені завдання, експериментально підтверджено сформульоване автором наукове припущення, проте, як і кожне наукове дослідження, вона не позбавлена дискусійних положень і недоліків, а саме:

1. У загалом добре написаному підрозділі 1.2. (Психологічні та психолінгвістичні чинники розвитку риторичних умінь майбутніх філологів у процесі навчання іноземної (польської) мови), на мій погляд, бракує інформації про психологічні й світоглядні особливості нинішнього покоління студентів, їхні вподобання, ставлення, наміри тощо. Класичні компоненти (пам'ять, уява, увага, інтуїція, емоції, вольові характеристики) логічно вписано у контекст риторики, однак варто не забувати, що сьогодні ми маємо справу з новим поколінням молоді.

2. Загалом позитивно оцінюючи визначення ролі супутніх умінь (творчих, логічних, лексичних, граматичних тощо), важливих для розвитку риторичних, зауважу: надто деталізований опис їх призвів до того, що в них розчинилися риторичні вміння. Зокрема, у переліку комунікативно - діяльнісних авторка називає *уміння моделювати аудиторію, налагоджувати і підтримувати контакт з аудиторією; уміння користуватися вербальними та невербальними засобами*, які, на наш погляд, є риторичними. Окремі з названих умінь потребують коригування, як-от: *виступати з ораторським мовленням (ефектно, ефективно, переконливо)* (с. 58). Перелік «специфічних

риторичних умінь майбутнього вчителя польської мови (с. 59) видається неповним.

3. У дисертації загалом добре сплановано й висвітлено дослідну роботу. Оксана Петрівна репрезентувала системне бачення експерименту, а саме: чітко, методично грамотно визначила й описала етапи його, продумала всі складники, розробила модель, що унаочнює її задум, і всі етапи реалізації його. Однак не всі методи презентовано належним чином: маю на увазі пояснювальний, спостереження над мовою, метод вправ (п. 1.3.). Методи, що є складниками методики, потрібно характеризувати з позиції їхнього внеску у сподіваний результат, тобто обґрунтовувати свій вибір. Зайвою видається також розлога інформація про всі виявлені класифікації методів, достатньо назвати, які з них найбільш придатні для розв'язання поставлених завдань і чому.

4. Удосконалення потребують критерії оцінювання, а саме – межі *елементарного, середнього, достатнього й високого* рівнів мають бути чіткішими.

5. Розглядаючи пильну увагу Оксани Петрівни до категорійного апарату дослідження загалом позитивно, усе ж готова дискутувати щодо доцільності обов'язкового коригування їх. Робота дещо перевантажена зайвою, на мій погляд, інформацією (наприклад, про «встановлення суті поняття «вміння» на с. 39).

Висловлюю побажання щодо географії експериментальних закладів. Водночас позитивно вражає географія наукових конференцій, на яких дисертантка оприлюднювала результати своїх досліджень.

6. На жаль, дисертаційна робота не є зразковою у плані мовного оформлення, зокрема впадає у вічі зловживання пасивною формою (наприклад, «вивчається психолінгвістикою», «виконання студентами вправи», «створеної нами»); трапляються мовні помилки і технічні огріхи («відсутні розробки», «наочність ...дозволяє запам'ятати», «специфіка цих ситуацій вимагає від філолога», «при викладанні мови й літератури» тощо.

Зазначені зауваження до дисертаційної роботи жодним чином не применшують її значення і не знижують загальної високої оцінки, проте можуть спонукати до роздумів, слугувати імпульсом для дискусії під час захисту результатів дослідження і стимулом на наукову перспективу автора.

Загальний висновок

Актуальність теми, наукова новизна основних положень, висновків і пропозицій дисертаційної роботи, її теоретичне і практичне значення, відповідність пп. 11, 12 та 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 7 березня 2007 р. № 423 (зі змінами), є підставою для присудження Оксані Петрівні Ранюк наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія і методика навчання (польська мова).

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук,
професор, головний науковий
співробітник відділу
навчання української мови
Інституту педагогіки НАПН України

Голуб Н.Б.

ВЛАСНОРУЧНИЙ ПІДПИС
ПІДТВЕРДЖУЮ
Головний відділом кадрів
Інституту педагогіки НАПН України

Голуб Н.Б.
Голуб / Кушнір